

УДК 342.111.2:347.98

Ірина Берестова,*канд. юрид. наук, доцент, заслужений юрист України,
провідний науковий співробітник
Національної академії внутрішніх справ*

ФОРМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ І ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Стаття присвячена розкриттю переліку її ознак ключових форм взаємозв'язку між конституційним провадженням і цивільним судочинством. В аспекті взаємозв'язку між конституційною юрисдикцією і цивільним судочинством важливим є дотримання суб'єктом конституційної скарги, крім правового обґрунтування порушення конституційного права особи приписами конкретного закону, процедурних умов: 1) вичерпаність усіх національних засобів юридичного захисту; 2) темпорального складника – дотримання присічного строку звернення із конституційною скаргою – не більше трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням.

Ключові слова: конституційне провадження, цивільне судочинство, конституційна скарга, форми взаємозв'язку, судовий захист, оскарження судового рішення, прийнятність конституційної скарги.

Постановка проблеми. В умовах ускладнення системи і структури правовідношень, що виникають під час судового захисту прав і свобод осіб у порядку різних видів судочинства, взаємозв'язок цивільного судочинства і конституційного провадження реально простежується в судовій практиці і частково закріпленій у нормах права, однак ще не отримав належного наукового осмислення.

Проблеми конституційного судочинства, конституційного процесу, цивільного судочинства, а також проблеми правового регулювання й захисту публічних інтересів досліджуються під різними кутами, у тому числі й в аспекті розв'язання проблем, та постійно перебувають у колі наукової уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: С. С. Алексєєва, Ю. В. Бауліна, С. М. Братуся, В. Д. Бринцева, Є. В. Бурлая, І. В. Венедіктової, С. В. Головатого, К. В. Гусарова, О. С. Захарової, В. М. Кампа, М. І. Козюбри, В. В. Комарова, В. В. Лемака, Д. Д. Луспенника, М. І. Мельника, Л. М. Москвич, В. Л. Мусіяки, М. П. Орзіха, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, Я. М. Романюка, М. В. Савчина, А. О. Селіванова, І. Д. Сліденка, П. Б. Стецюка, Ю. М. Тодици, О. М. Тупицького, С. В. Шевчука, Ю. С. Шемшученка та інші.

Метою цієї статті є розкриття форм і видів взаємозв'язку між конституційним провадженням і цивільним судочинством.

Виклад основної частини дослідження та його основні результати. Передусім пролюструємо декілька конституційних новел, які мають засадниче значення для цілей цієї публікації, і наведемо аргументи на користь взаємозв'язку між досліджуваними галузями.

По-перше, у межах розділу VIII Основного Закону України відбулося відокремлення Конституційного Суду України від судів системи судоустрою (судів загальної юрисдикції в редакції Конституції України 1996 р.).

По-друге, із положень Основного Закону України виключено повноваження Конституційного Суду України здійснювати офіційне тлумачення законів України. При цьому ні процесуальні кодекси в новій редакції, ні приписи Закону № 1402-VII прямо не закріплюють такого повноваження за Верховним Судом, однак за логікою застосування норм права і повноваження забезпечувати єдність судової практики таким судом є Верховний Суд.

По-третє, новелою судово-конституційної реформи стало закріплення у положеннях Основного Закону України норми про поширення юрисдикції судів на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення, на відміну попередніх положень частини другої статті 124 Основного Закону України (в редакції 1996 року), згідно з якою юрисдикція судів поширювалася на всі правовідносини, що виникають у державі.

По-четверте, ключовою новелою зазначеної реформи, що впливатиме саме на права і свободи громадянина, є зміна підходів до порядку перегляду судових рішень заінтересованими особами, а саме: закріплення нової засади судочинства – «забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення» (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України).

По-п'яте, на конституційному рівні відбулася зміна концептуальних підходів до участі людини у конституційному провадженні – запровадження *давню затребуваного інституту конституційної скарги як активного інструменту відновлення порушених конституційних прав* (законодавчо закріплених конституційних цінностей).

Ще однією із новел останньої реформи в системі судоустрою є довгоочікуване закріплення принципу верховенства права як базового конституційного принципу, яким має керуватися кожний суддя під час здійснення судочинства.

Крім того, нині Україна переживає надзвичайно складний політико-правовий і соціально-економічний період, пов'язаний з анексією частини території, порушенням територіальної цілісності держави, «гібридною війною» та загальним зубожінням населення. Природно, що зазначене сформувало і дедалі посилює напругу населення в усіх сферах соціального життя, що логічно вимагало певної реакції з боку законодавця, яка характеризується, на жаль, безсистемністю внесених змін.

Підтвердженням цього є численні припущення щодо неконституційності ряду законодавчих змін соціального, економічного та інших напрямів з боку суб'єктів права на конституційне подання та з вересня 2016 року – громадян України шляхом звернень із конституційними скаргами. Різноманітність звернень активних суб'єктів до Конституційного Суду України переконує у тому, що здебільшого оскаржуються положення тих законодавчих актів, в яких законодавчі зміни торкнулися соціальних прав громадян та відбулося (і продовжує відбуватися) регулярне втручання законодавця у мирне володіння майном громадян України (права власності, запровадження ряду обов'язкових платежів без наведення належних і достатніх аргументів, про що свідчить практика Європейського Суду з прав людини).

Виходячи із викладених новел, зауважимо, що, по суті, кінець 2017 початок 2018 років ознаменувався початком сучасного формату судового правозастосування судами системи судоустрою, заснованого на верховенстві права як базовій zasadі здійснення судочинства та офіційному тлумаченні норм матеріального і процесуального права, у зв'язку з чим нового значення набуває роль судової практики в сучасних особливо чутливо-кризових умовах суспільного життя.

Стосовно цивільного судочинства цей етап пов'язаний із переосмисленням новел у частині ініціативи осіб самостійно чи за допомогою професійного представника (ад-

воката) звертатися за захистом свого порушеного права (законного інтересу) до суду; з'ясування порядку та юрисдикційних нюансів такого звернення, виходячи зі зміни устрою мережі місцевих і апеляційних судів у судовій системі (тобто до якого суду і в якому порядку). Тож остання судова реформа привнесла також істотні новели стосовно законодавчого цивільно-процесуального порядку захисту прав осіб у цивільних спорах.

По-перше, йдеться про цивільні справи, які становлять «суспільний інтерес/значний суспільний інтерес», а також дотримання принципу балансу публічних і приватних інтересів під час розгляду цивільних справ. У кожній справі, якщо фактичні обставини цього вимагають, суд завжди має звертатися до пошуку балансу публічних і приватних інтересів, які, як правило, мають полярні цілі.

По-друге, йдеться про законодавчу можливість дискреції суду першої інстанції для визначення **порядку** розгляду справи у спрощеному чи загальному порядку (ст. 274 ЦПК України в редакції від 03.10.2017), а судді касаційної інстанції – допустити чи не допустити справу до касаційного розгляду загалом (ст. 389 ЦПК України в редакції 03.10.2017), враховуючи критерій «чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес» в обох випадках.

По-третє, окреме положення закону, застосоване у конкретній справі, конституційність якого оскаржується носієм права чи пов'язується із висновком суду про неконституційність закону під час розгляду справи, дає підстави припустити наявність суспільного (публічного) інтересу і в цьому випадку, адже неконституційний закон сам по собі підриває стабільність правопорядку і призводить до свавілля у регулюванні суспільних відносин.

Щодо права на оскарження судового рішення, то зазначена новела є законодавчим закріпленням згаданих конституційних змін стосовно конституційної гарантії особі забезпечити право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. На наш погляд, конституційне і законодавче закріплення цієї новели зумовлене певними чинниками. Насамперед, касаційне оскарження справи в системі способів реалізації права на судовий захист, як правило, пов'язано з неправильним застосуванням норм матеріального права та порушенням норм процесуального права. При цьому слід пам'ятати, що касаційний суд є судом, котрий розглядає справи з питань права, а не фактів, які належить встановлювати судам першої та апеляційної інстанцій.

Судова влада, для того щоб визнаватися дійсно владою, має захищати права і свободи учасників суспільних відносин і одночасно дбати про єдність правозастосування, в чому вбачається стабільність цієї влади, її розвиток та своєчасна реакція на зовнішні виклики. Закріплення обов'язкового права на апеляційний перегляд відповідає практиці ЄСПЛ. Так, у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» ЄСПЛ зазначив, що «стаття 6 Конвенції не зобов'язує держав – учасників Конвенції створювати апеляційні чи касаційні суди. Однак там, де такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених у статті 6» (пункт 22 мотивувальної частини Рішення від 20 липня 2006 року) [7].

Нині у порядку касаційного оскарження розглядаються ті касаційні скарги, що стосуються питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики, або якщо особа, яка подала касаційну скаргу, у її змісті належним чином обґрунтує, що справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для неї (пп. а) і в) п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України в редакції від 03.10.2017). Звичайно, що й інші підстави, про які йдеться у згаданій частині, широко застосовуються для відкриття касаційного провадження.

Ще одна форма взаємозв'язку реалізується через конституційну скаргу і являє собою цікавий для доктрини конституційного і цивільного процесів взаємозв'язок між способами захисту прав та основних свобод людини на національному рівні, який розкривається через судову правотворчість судів як складову частину судового права.

Змін зазнала стаття 55 Конституції України, яка була доповнена частиною четвертою такого змісту: *«Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом»*. Також згідно зі статтею 151-1 Основного Закону України *«Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України»*.

Отже, інститут конституційної скарги, запроваджений у 2016 році, є важливим нововведенням, покликаним забезпечити належний захист прав і свобод людини і громадянина в Україні і сьогодні стає все більш популярним інструментом захисту конституційних прав громадян та юридичних осіб.

Викладені конституційні норми виступають головним базисом подальшого законодавчого врегулювання інституту конституційної скарги.

Так, відповідно до щорічної інформаційної доповіді КСУ, затвердженої постановою КСУ від 28 березня 2018 року № 17-п/2018, з моменту запровадження в Україні інституту конституційної скарги, а саме з 30 вересня 2016 року до 31 грудня 2017 року, до КСУ надійшло 474 конституційної скарги, з них 118 – до набрання чинності Законом № 2136-VIII, 356 – після набрання чинності Законом, з яких 83 визнано прийнятними, а 273 конституційні скарги повернуто авторам клопотань як такі, що не відповідають вимогам згаданого Закону, з роз'ясненням щодо необхідності усунення недоліків у їх оформленні [9]. Станом на 20 липня 2018 року до КСУ надійшло і зареєстровано вже 334 конституційні скарги [4].

Закон України «Про Конституційний Суд України» деталізує вимоги до конституційної скарги та особливостей її внесення. Так, відповідно до ч. 1 ст. 77 цього Закону, конституційна скарга вважається прийнятною за умов її відповідності вимогам, передбаченим ст. 55, 56 цього Закону, та якщо: 1) вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження – судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду); 2) з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців.

Важливим при цьому є законодавче застереження, яке змінює підстави і порядок звернення із конституційною скаргою, закріплене у ч. 2 ст. 77 згаданого Закону: *«2. Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2 частини першої цієї статті, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу»*.

Отже, законодавець передбачив умови, жорстка та комплексна сукупність яких становить поняття «прийнятність конституційної скарги». В аспекті взаємозв'язку між конституційною юрисдикцією і цивільним судочинством важливим є дотримання суб'єктом конституційної скарги, крім правового обґрунтування порушення конституційного права особи приписами конкретного закону, процедурних умов: 1) вичерпаність усіх національних засобів юридичного захисту; 2) темпорального складника – дотриман-

на прісичного строку звернення із конституційною скаргою – не більше трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням (з можливістю заявити клопотання на підставі ч. 3 ст. 77 цього Закону).

Схожі умови стосовно вичерпності національних способів захисту містяться в законодавстві інших країн. Так, Конституція Республіки Албанії закріплює можливість вирішення Конституційним Судом питання кінцевого рішення у скаргах приватних осіб про порушення їхніх конституційних прав на ведення належного за законом судового процесу, але після того, як будуть вичерпані всі юридичні засоби захисту цих прав (п. j) ст. 131). У Вірменії, згідно з п. 6 ст. 101 Конституції (після конституційної реформи 2005 року), кожна особа може звернутися до Конституційного Суду у конкретній справі, коли є остаточний акт суду, вичерпано всі засоби захисту і оспорується конституційність застосованого до неї цим актом положення [2, с. 134]. Із цього приводу слухним є висвітлення погляду судді Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці Д. Хьоміга на міжнародній конференції: «Якщо скаржник вважає застосовану до нього норму неконституційною, він спочатку повинен звернутися зі своєю скаргою до відповідного суду і таким чином вичерпати всі засоби захисту. Тільки після того, як він не досяг там бажаного результату, йому в рамках спрямованої проти судових рішень конституційної скарги відкривається шлях до перевірки відповідної норми у Федеральному Конституційному Суді. У такий спосіб відбувається, так би мовити, розвантаження Федерального Конституційного Суду і гарантується, що спірне питання, щодо якого він має прийняти остаточне конституційно-правове рішення, вже опрацьоване компетентними органами фахового судочинства» [2, с. 198].

Поняття «вичерпність усіх національних засобів юридичного захисту» можна відшукати у практиці ЄСПЛ, адже відповідно до ст. 35 Конвенції Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні [3]. Суд зазначає, що відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції він може розглядати питання лише після того, як заявники, як правило, вичерпали всі національні засоби юридичного захисту згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права. Головна мета цього правила полягає в тому, щоб до-

зволити Договірним державам виправляти виявлені порушення або запобігати їм, перш ніж ці твердження будуть подані до Суду (Selmouni v. France) [1].

Наступною формою взаємозв'язку є зміна підходів у діях судді за наявності у нього сумніву стосовно конституційності закону, положення якого він застосовує під час вирішення цивільної справи. На відміну від попередньої редакції ЦПК України, нині суд, який розглядає справу, у разі, якщо «*доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. У такому випадку суд після ухвалення рішення у справі звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України*» (ч. 6 ст. 10 ЦПК України (в редакції від 03.10.2017).

Аналіз суті зазначеної норми ЦПК України (в редакції 03.10.2017) свідчить, що у цьому разі у суду системи судоустрою відсутній сумнів, а наявним є переконання і твердження, що призводить до висновку судді про суперечність згаданого положення закону Конституції України. Конструкція згаданої норми побудована таким чином, що закріплює прямі дії судді (не повноваження і не обов'язок його, а саме прямі дії як наслідок його власного висновку стосовно оцінки положень конкретного Закону) – застосувати положення Конституції України, а не Закону як неконституційного, на думку судді. Разом із тим такий висновок уповноважений формувати виключно єдиний орган конституції юрисдикції – КСУ. Отже, без наявності відкритого конституційного провадження суд системи судоустрою визнає Закон неконституційним. На нашу думку, суд нижчого рівня системи судоустрою не виступає належним суб'єктом для формування висновку про неконституційність, адже, згідно з наведеною редакцією норми, саме цей суд доходить висновку (не сумніву!) про неконституційність закону, про що зазначає у конкретному рішенні суду по суті цивільного спору до наявності відкритого конституційного провадження з цього приводу. Детально цю проблему нами буде досліджено у подальших наукових публікаціях.

Наступною окремою формою взаємозв'язку між конституційним провадженням і цивільним судочинством видається можливість постановлення вказівки КСУ загальному суду.

Так, у ч. 3 ст. 89 Закону України «Про Конституційний Суд України» [6] передбачено положення: *«Якщо Суд, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнає закон України (його положення) таким, що відповідає конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то Конституційний Суд вказує на це у резолютивній частині рішення»*.

Ці положення Закону України «Про Конституційний Суд України» неоднозначно сприймає як на етапі обговорення проекту Закону, так і під час моделювання наслідків його застосування. Адже нині Конституція України, акти чинного законодавства, рішення КСУ та ЄСПЛ, правова доктрина, а також інша правозастосовча практика не містять підходів до визначення поняття «у спосіб, що не відповідає Конституції України». Жоден процесуальний акт також не розкриває зміст цієї категорії.

Також у цьому простежується звернення КСУ до аналізу фактичних обставин справи під час конституційного провадження, у чому вбачається можливість впливу КСУ на рішення судів системи судоустрою, ризиком чого видається приховане формування в Україні суду конституційної касації (суду четвертого рівня [8]), незважаючи на те, що КСУ виведений із системи правосуддя.

Утім коректне, правильне застосування ч. 3 ст. 89 Закону України «Про Конституційний Суд України» зможе закласти сталі зв'язки між загальними судами і Конституційним Судом України, створить фундаментальні засади для ефективного захисту прав і свобод людини всередині держави, а також істотно розвантажить ЄСПЛ. Водночас не можна залишати поза увагою ризик спотворення наведеної законодавчої ініціативи щодо перетворення КСУ фактично на суд четвертої інстанції з можливістю буквально-го втручання у судовий розгляд справ судами системи судоустрою.

Останньою формою взаємозв'язку між конституційним провадженням і цивільним судочинством, яку ми розглянемо в межах цієї статті, є також повноваження КСУ вчинити певні дії, спрямовані на модифікацію судового розгляду справи на стадії виконавчого провадження.

Йдеться про повноваження Великої палати КСУ з власної ініціативи у виняткових випадках видати з метою вжиття заходів щодо забезпечення конституційної скарги забезпечувальний наказ, який є виконавчим документом. Підставою для забезпечення конституційної скарги є необхідність запобігти незворотнім наслідкам, що можуть на-

стати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення. Способом забезпечення конституційної скарги є встановлення тимчасової заборони вчиняти певну дію. Забезпечувальний наказ втрачає чинність із дня ухвалення рішення або постановлення ухвали про закриття конституційного провадження у справі (ст. 78 Закону України «Про Конституційний Суд України»). У цьому також вбачається можливість впливу КСУ на рішення судів системи судоустрою, ризиком чого вбачається приховане формування в Україні суду конституційної касації (суду четвертого рівня), незважаючи на те, що КСУ виведений із системи правосуддя.

Утім згадане повноваження Великої Палати КСУ полягає у прагненні запобігти незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення, – саме у цьому полягає легітимна мета заходів щодо забезпечення конституційної скарги [5, с. 40], тобто забезпечення КСУ дієвості конституційного права, що належить особі-заявнику. Аналогічним повноваженням наділені Конституційні суди інших країн: Конституційний трибунал Польщі, Конституційний Суд Республіки Хорватія, Угорщини, Чеської Республіки і Словенія, які реалізують його у зв'язку з наявністю спільної передумови, пов'язаної з **охороною суспільного інтересу чи несуперечністю істотному суспільному інтересу**, а також уникненням непоправної істотної шкоди заявнику) [10; 11].

Таким чином, вказане повноваження не є унікальною екстраординарною законодавчою ініціативою України, а притаманне багатьом країнам сталої та новітньої демократії. Утім, на наш погляд, в Україні перші спроби Великої палати КСУ видати забезпечувальний наказ, який є виконавчим документом, можуть також отримати критику з боку громадськості або другої сторони цивільного провадження (особа, яка не подавала конституційну скаргу) й обвинувачення КСУ в упередженості та приставанні на бік певного учасника виниклих правовідносин. Аргументами також можуть стати обвинувачення КСУ щодо аналізу фактичних обставин справ (фактично як конституційна касація – суд четвертої інстанції).

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що в межах цієї наукової публікації нами проілюстровано ключові форми взаємозв'язків між конституційним провадженням і цивільним судочинством, які характеризуються сталістю і різноманітністю залежно від виду захисту права КСУ і за своєю суттю є самостійними предметами досліджень у майбутніх наукових розвідках.

Список використаних джерел:

1. Авдеева М. Проблема вичерпання національних засобів юридичного захисту у практиці Європейського суду з прав людини. URL: <https://precedent.in.ua/2016/06/09/problemavycherpannya-natsionalnyh-zasobiv-yurydychnogo-zahystu-u-praktytsiyevropejskogosudu-z-prav-lyudyny>.

2. Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України. К.: Логос, 2011. 305 с.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (Рим). Голос України. 2001. № 3.

4. Конституційні скарги, що надійшли до Конституційного Суду України станом на 20 липня 2018 року. URL: <http://www.ccu.gov.ua/povyna/konstytuciyini-skargy-shcho-nadiyshly-do-konstytuciyynogo-sudu-ukrayiny-za-standom-na-20-lypnya>.

5. Литвинов О. М., В. В. Богуш. Інституційний механізм забезпечення конституційної скарги в Україні: концептуальні проблеми. Проблеми законності. 2018. Вип. 141. С. 34-42.

6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Голос України. 2017. № 141.

7. Рішення у справі «Сокуренько і Стригун проти України» (заяви № 29458/04 та № 29465/04) від 20 червня 2006 року. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1179484678> (дата звернення 00.00.000)

8. Станет ли Конституционный Суд Украины «четвертой инстанцией». Открытая и открывенная

дискуссия о будущем конституционализма в Украине. Право TV. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NCF1wgm1-lg>.

9. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України, затверджена постановою Конституційного Суду України від 28 березня 2018 року № 17-п/2018. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/2064>

10. Law on the Constitutional Court of the Republic of Serbia, articles 42b, 46, 86. URL: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/en-GB/237-100030/law-on-the-constitutional-court/>; Constitutional Court Act of the Republic of Slovenia, articles 54, 57, 58. URL: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/statutes/constitutional-court-act/v-constitutional-complaint/>; 5. Act on the Constitutional Court of Hungary, sections 47, 50, 53, 56, 61. URL: <http://hunconcourt.hu/act-on-the-cc/>; 6. The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia, articles 67, 68. URL: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The_Constitutional_Act_on_the_Constitutional_Court_of_the_Republic_of_Croatia_consolidated_text_Official_Gazette_No_49-02.pdf; 7. Constitutional Court Act of the Czech Republic, paragraphs 11, 15, 8, 79. URL: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/usta.

11. The Act of the Republic of Poland on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal, articles 37, 61, 77, 79. URL: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Akty_normatywne/The_Act_on_the_Organisation_of_the_Constitutional_Tribunal_and_the_Mode_of_Proceedings_Before_the_Constitutional_Tribunal_en.pdf.

Стаття посвячена раскрытию перечня и признаков ключевых форм взаимосвязи между конституционным производством и гражданским судопроизводством. В аспекте взаимосвязи между конституционной юрисдикцией и гражданским судопроизводством важным является соблюдение субъектом конституционной жалобы, кроме правового обоснования нарушения конституционного права человека предписаниями конкретного закона, процедурных условий: 1) исчерпанности всех национальных средств правовой защиты; 2) темпоральной составляющей – соблюдения пресекающего (преклюзивного) срока обращения с конституционной жалобой – не более трех месяцев со дня вступления в законную силу окончательного судебного решения.

Ключевые слова: конституционное производство, гражданское судопроизводство, конституционная жалоба, формы взаимосвязи, судебная защита, обжалование судебного решения, приемлемость конституционной жалобы.

The article is devoted to the disclosure of the list and signs of global forms of the legal relationship between constitutional proceedings and civil proceedings. In terms of the relationship between constitutional jurisdiction and civil proceedings, it is important for the subject to comply with the constitutional complaint, except for the legal justification for violating the constitutional human rights by the prescriptions of a specific law, procedural conditions: 1) the exhaustion of all national remedies; 2) the temporal component - observance of the exclusive (preemptive) term for handling the constitutional complaint - no more than three months from the date of entry into force of the final judicial decision.

Key words: constitutional proceedings, civil proceedings, constitutional complaint, forms of interrelationship, judicial protection, appeal of a court decision, admissibility of a constitutional complaint.